Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band: - (1748)
Heft: 12

Artikel: Io. Iacobi Leonis dissertatio iuridica de pluralitate suffragiorum in caussis religionis
Autor: Leo, J. Jacob
DOI: https://doi.org/10.5169/seals-394635

Nutzungsbedingungen
Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Mehr erfahren

Conditions d'utilisation
L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. En savoir plus

Terms of use
The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. Find out more

Download PDF: 13.10.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, https://www.e-periodica.ch

JO. JACOBI LEONIS

(*) Disſertatio Juridica

de

PLURALITATE SUFFRAGIORUM

in

CAUSSIS RELIGIONIS.

PRÆFATIO.

INter multa, variaque media, quibus ad Prudentiæ Politicæ comparandam notitiam niti & contendere ſolent, qui non tantum ſibi, ſed & aliis, Deo & Patriæ cumprimis natos ſe eſſe norunt, non infimum, ſed pene ſupremum ſibi vindicat locum *Hiſtoriæ Patriæ* veteris ac recentioris amor & diligens lectio; Ea enim, ut *Hiſtoria omnis*, teſte Cicerone *l. 2. de Orat. c. 9.* eſt *teſtis temporum, Lux Veritatis, vita memoriæ, magiſtra*

(*) Conſcripta ac publicæ disputationi propoſita eſt hæc Diatribe ab Ampliſſimo nunc Reip. noſtræ Senatore & Polyhiſtore, multis in rem litterariam meritis Spectatiſſimo, ante hos quadraginta annos in Academia Marburgenſi, ſub Præſidio Conſultiſſimi Viri Cornelii van den Velde, J. V. D. & Prof. O.

ſtra vitæ, *nuntia vetuſtatis*, cum juxta Livium *præfat. l. 1. illud præcipue ſalubre & frugiferum ſit*, *omnis te exempli documenta in illuſtri poſita monumento intueri*, *unde tibi*, *tuæque Reipublicæ quod imitere capias*, *inde fœdum inceptu*, *fœdum exitu*, *quod vites*; hanc igitur gratus & ingenuus Patriæ alumnus ſine ignaviæ dedecore, damnoque maximo ignorare nequit; incitat enim ad illam excolendam *Patria* ipſa, Ciceroni, *communis omnium noſtrum Parens*, *qua nihil dulcius*, *nihil charius nobis eſſe ſoleat*; ad quam amandam legem non ſcriptam, ſed natam, non didicimus, non accepimus, non legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad illam non ducti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus: ſtimulant quoque ingentia alia commoda, quibus recenſendis nunc ſuperſedemus. Hac igitur de cauſa inde a primis unguiculis hoc mihi fuit otium, hoc negotium, hoc ſtudium, hic labor, ut nobiliſſimarum harum literarum mihi compararem notitiam, eritque etiam deinceps, ne Patriæ almæ inutile pondus vel degener civis exiſtam; Ex immenſa autem illa rerum magnarum meſſe, quas domeſtici Annales contemplandas ſedulo Lectori ſiſtunt, imprimis notanda venit *Pax Religioſa* poſt Bellum Capellanum ob Religionis Reformationem inter Helvetios Anno 1531. exortum, ſubſecuta, ex qua, dum quidam, præſertim *Auctor Clavis Themilogicæ* ante decennium, ni fallor, editæ, varia extorquere verbis-

verbisque ejus varium & manifeſte repugnantem ſenſum affingere non erubeſcunt, præcipue in Materia de *Pluralitate ſuffragiorum in cauſſis Religionis*; hinc non verendum mihi puto ne quis περιεργείας ἀχρήτε πράγμαϛος dicam mihi impingat, ſi Divina adjuvante gratia & veritate Duce, paucis & quantum per ingenii tenuitatem licebit, de hac materia, primo in genere, & dein in ſpecie quoad ſupradicti Auctoris objectiones, ſpeciminis Academici loco diſeram, quod ut B. L. amica mente perlegere, meisque porro conatibus favere dignetur, eſt quod enixe contendo.

* * *
* *
*

Theſ. I.

NOn una eſt in hoc univerſo rerum agendarum & judicandarum ratio & modus. Raro enim unius arbitrio, potiſſimum, ſi quæ ſunt arduæ res expediuntur, ſed plerumque, qualemcunque etiam reſpiciamus Reipublicæ formam atque ſtatum, plurium conſiliis atque ſententiis. Ubi vero per plures res agitur, ut illi finem ſibi propoſitum, adminiſtrationem ſcilicet juſtitiæ, & tuitionem jurium ac rerum, aſſequantur, requiritur in primis eorum Conſenſus, quo deficiente tantum ſibi ſunt impedimento, atque negotia penitus irrita redduntur. Cum vero difficile ſit, ut omnes conſentiant, etenim

Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur uno.

& quod uni videtur, alter non ſtatim recipit, dum nullus prudentia vinci, aut in jure pari alteri cedere vult,

Nec quisquam quod non placet, ſibi judicat æquum.

indeque fieri poteſt, ut negotiorum ac litium nullus fere exiſtat finis: hinc ne incepta careant exitu & collegium dilabatur, in id maxime incumbendum, ut videatur, quomodo contrariantes invicem ſententiæ ſeu ſuffragia concilientur, alternantis judicii dubitatio tollatur, & multitudo ad unitatem & concordiam redigatur.

II. Duplex autem eſt concordia, una plena ac vera, quando ſcilicet omnes in idem unanimi ore

ac

ac voto concurrunt; Cum autem univerſi, ut conſentiant ſemper difficile, immo pene impoſſibile ſit, propter naturalem illam hominum ad diſſentiendum facilitatem *l.* 17. §. 6. *de recept. & qui arbitr.* hinc altera locum habet, quando adeſt plurium Conſenſus, & tunc ſi major pars conſentiat, perinde ac ſi omnes conſentirent, reputatur. Quæ autem num ubique & omnibus omnino in negotiis, vel in quibus locum ſibi vindicare queat, atque adeo etiam in Cauſſis Religionis, ut *Auctor Clavis Themilogicæ* opinatur, id erit nunc indagandum, & pro Regula ponendum, quod in omnibus negotiis, quæ per plures aguntur, ea ſit præferenda ſententia reliquis, quæ pluribus ſuffragiis nititur; eique Regulæ tamdiu eſt inhærendum, donec probetur contrarium & ſolidæ dentur rationes exceptionum. Et hæc quidem regula probatur tam ex Jure Naturali, Gentium, quam Civili, Canonico, Aurea Bulla, aliisque conſtitutionibus Imperii, ut optime reſpondit Matthias Imperator in Comitiis Imperii anno 1613. habitis. Es ſollen durch die Particular-Urſachen, die gemeine Deliberationes billich nicht gehindert werden, in dem I. der Natur II. aller Völker-Recht III. der güldenen Bull IV. den Reichs-Conſtitutionen und V. dem richtigen Herkommen gemäß, daß in dergleichen Berathſchlagungen die Majora die wenigern an ſich ziehen: Arum *de Comit. cap.* 8. *n.* 82.

III. Primum igitur, cui conſentaneum ſit, ut regulariter majora ſuffragia vincere debeant, eſt ipſammet *Natura*, ut patet ex ſequentibus rationibus I. Cum Civitas eo tantum fine ineatur, & ſumma rerum poteſtas in ea certis perſonis ob id ſolum

ſolum attributa ſit, ut Jura ſingulorum ſarta & tecta permaneant, ad hoc autem obtinendum maxime neceſſarium medium ſit, ut negotia expediantur, lites dirimantur, ſuum cuique tribuatur, & ita locum habeat illud ζῆν καλῶς [quod ad Civitatem requirit Ariſtot. 3. *Pol.* 6.] ad quod efficiendum, ut ea celerius, felicius, minori invidia & ſtrepitu, majori tranquillitate fiant, haud ullum commodius remedium invenitur, quam ut in collegio, ubi omnes æquali jure pollent, ſuffragia majora attendantur, & id, quod illi ſtatuunt, pro concluſo reliquorum habeatur; hinc hujus aſſerti veritas apparet, cum naturale ſit, conſtituto Jure & illud conſtitutum eſſe, quod neceſſarium medium ſit, ad illud obtinendum; *arg. l.* 2. *de Jurisd.* 2. Negotia aut ſecundum unum, aut paucos, aut plures ſunt decidenda, quia contrarium non datur: non autem decidi poſſunt ſecundum unum aut pauciores, quia diſſentientium pars major eſt, & nulla ratio apparet, cur unus vincere debeat ex. gr. decem &c. ergo id fieri debet ſecundum plures, cum oculi plus videant, quam oculus, & majori numero minor inſit; nec poteſt opponi, quod pauciora ſuffragia ſaniora eſſe queant. Ubi enim omnium æquale jus eſt, nemo ſane eſt, qui de eo judicare poſſit. 3. Sicut perſona naturalis, ſi deliberat, inclinat ſemper ad illam partem, ubi plures adſunt rationes, ita & Civitas ſeu Perſona myſtica inclinat in illam ſententiam, ubi plura adſunt ſuffragia, quia quicquid in corpore naturali ſunt rationes, in hoc corpore myſtico ſunt ſuffragia. 4. Pro parte majore etiam militat ratio Juris, quod ubi pars major ſit, ibi & adſit major perſpicuitas & prudentia; *ſinguli enim* (ut bene Plinius

in

in Paneg.) *decipere & decipi poſſunt, nemo autem omnes, neminem omnes fefellerunt: Et multi*, (dicente Ariſtot. 3. *Polit.* 12.) *rectius judicium, quam ſinguli ferunt.* 5. quilibet majora vota pro ſe amplectitur, igitur ex Regula illa Juris Naturalis, ut quod quis in alium ſtatuit, eodem jure & ipſe utatur, æquiſſimum eſt, ut & illis acquieſcat contra ſe: ut hæc optime, ut omnia ſolet, deduxit ICtus incomparabilis *Illuſtris* Dn. Coccejus in Diſp. *de eo, quod juſtum eſt circa Numerum Suffragiorum ſub Præſid. ejus habita a Fr. Mejero. Francof. ad Viadr.* 1705. ita ut in hac re non ſit cur laboremus & confugiamus ad præſumtiones Magni *Grotii* de Jur. Bell. & Pac. *l.* 2. *c. V.* §. 17. deſumtas ex intentione ineuntium ſocietatem, & aliorum rationes alias.

IV. Secundum, unde Imperator in negotiis peragendis pluralitatem ſuffragiorum ſpectandam eſſe contendit, eſt *Jus Gentium* ſcil. ſecundarium, ſive quod hic mos ex neceſſitate & utilitate apud plures gentes in uſu fuerit. Hebræos voluiſſe ſequendam eſſe multitudinem, quæ reum abſolvere, & liberare cupit, non tamen eamdem ſi damnet, unico tantum voto ſuperior exiſtens, teſtatur Commentator quidam *ad Exod.* 23. *v.* 1. 2. 3. Apud Athenienſes id etiam obſervatum fuiſſe ſcribit Sigon. *l.* 2. *de Rep. Athen. c.* 3. & *L.* 3. *c.* 4. De Lacedæmoniis ex Plinio, Nepote refert Ærodius *l.* 1. *rer. judic. c.* 21. Apud Romanos lege cautum, M. Cælio teſte, fuit, ut quod major pars judicaverit, id jus ratumque eſſet, Cicer. *l.* 8. *Epiſt. ad famil.* 8. v. Sigon. *de Antiq. Jur. Civ. Rom.* c. 14. Apud Græcos extat conſtitutio Theodoſii, ut in diverſis ſententiis potior numerus vincat, *l. un.*

Cod. Theod. de Reſponſ. prudent. vincit quoque pluralitas ſuffragiorum in Parlamento Galliarum Pariſienſi ſupremo, Hottoman. *Franco-Gall.* c. 27. In curiis Regni Hiſpanici, Ant. Theſaur. *deciſ.* 1. *n.* 1. In ſupremo Luſitaniæ Senatu, Anton a Gama *deciſ.* 1. Apud Venetos, Contaren. *de Rep. Venet. fol.* 48. Apud fœderati Belgii Ordines, Paul. Merul. *de Stat. Reip. Batav.* fol. 155. Apud Neapolitanos Math. de Afflict. *deciſ.* 1. In Senatu Sabaudico, Anton. Theſaur. *deciſ.* 1. *n.* 2. imo & olim in Comitiis Germanorum id uſu obſervatum fuiſſe, vult Nicol. Cuſan. *l.* 3. *c.* 33. *in concord. Cathol.* Hinc generaliter in Senatus deliberationibus, Polyarchicoque ſtatu, atque in omni legitimo cœtu majorem partem potiorem eſſe dicit Bodin. *de Rep.* 2. *c.* 7. Vide plura apud Klock, *de Contribut. c.* 6. *n.* 41. & ſeqq.

V. Quapropter & *Juris Romani* auctores, ubi a pluribus decernendum quid eſt, majoris partis ſcitum approbant v. *l.* 19. *ad Municip. l.* 39. *de Re judic. l.* 17. §. 6. *de Recept. qui arbitr. l.* 3. *quod cujusque univerſ. hom. l.* 46. C. *de Decurion.* unde & inter Juris Civilis Regulas relatum eſt referri ad univerſos, quod a majore parte fit *l.* 160. §. 1. *de R. J.* conſentit quoque *Jus Canonicum* v. t. t. X. *de his quæ fiunt a Maj. part. in cap. cum inter Canonicos X. de Elect. in cap. Eccleſia veſtra X. de Elect. & Elect. Poteſtat. in cap. quia propter X. de Elect. &c.* Huic etiam ſententiæ ſubſcripſerunt *Viri ſapientes* alii, ut Thucidydes *l.* 5. Κύριον εἶναι ὅν, τι ἂν τὸ πλῆθος ψηφίσηται· Ariſtoteles *Polit. IV.* κύριον τὸ τοῖς πλείοσι δόξαν. Livius l. 1. c. 32. *Inde alii rogabantur, quandoque pars major horum, qui aderant, in eamdem ſententiam ibant, bellum erat conſenſu fieri ſolitum.* Curti-

us

us l. 10. *Eo, quod major pars decreverit, ſtetur.* A. Gell. *Noct. Attic. De reo, ſeptem judices cognoſcunt, eaque ſententia ſit rata, quam plures de eo numero dixerint.* Plin. l. 6. Ep. 13. *Singulis re integra diſſentire fas eſt; peracta, quod pluribus placuiſſet, cunctis tenendum:* Vide & Grot. *de J. B. & Pac. l. 2. c. 5. §. 17.* Pufendorff. *de Jur. Nat. & Gent. l. 7. c. 2.*

VI. Tertia Cæſaris ratio ex *Aurea Bulla* arceſſitur, qua Cæſar per majorem partem Electorum, quo tamen nullum gravius negotium in deliberationem deduci poteſt, eligitur §. *præſtito* & §. *poſtquam* tit. II. *de Elect. Rom. Reg.* Major autem pars hic cenſebitur ea, I.) quæ intuitu totius Collegii Electoralis major eſt, non intuitu eligentium. Si enim duo eligerent Titium, duo Cajum, tres Sempronium, tunc omnino nullus eſſet electus A. B. tit. II. §. **Wann aber Sie, oder ihrer mehrertheil ꝛc.** Sinolt. **Schütz** *de Jur. publ. vol. I. Exerc. 2. theſ. 15. lit. C.* II.) Major intelligenda reſpectu præſentium Electorum, abſentium enim non habetur ratio, etſi non omnes vocati ſint *A. B. tit. I.* §. 19. [mortuo ſcil. Cæſare, non aliis caſibus, Aut. Comit. p. 2. n. 9.] Etſi enim non vocentur a Moguntino, tamen non poteſt dici, non vocatos eſſe, qui ab ipſa lege in caſum mortui Imperatoris vocantur; vid. Limn. *ad Capit. Ferd. III. art.* 50. *verſ.* **der gülden Bull. ꝛc.** vel non omnes compareant *A. B. tit.* 1. §. 21. *& tit.* 4. §. 2: vel non tempeſtive *tit.* 2. §. 4. Quod ſi tamen majoris partis electio vel contra antiquam Imperii conſuetudinem, vel in maximum Imperii præjudicium tenderet, haud improbabiliter dici poteſt, quod nullatenus major numerus attendi debeat, Rumel. *ad Aur. Bull. Diſ.* 3. *th.* 8.

VII. Quarta ejusdem ratio fundata eſt in *Conſtitutionibus Imperii*, quæ exſtant in ſequentibus e multis allegatis Receſſibus Imperii: Trevirenſi de anno 1512. §. **Es ſollen ꝛc.** ibi **oder der mehrer Theil aus Ihnen. Regiments-Ordnung** 1521. §. **würde ſich auch ꝛc.** ibi **und dem ſo durch mehrern Theil beſchloſſen wird** R. J. 1526. in princ. ib. **und deme ſo durch mehrern Theil beſchloſſen wurde, Folge thun.** R. J. 1659. §. **dieſen Beſchwerden ꝛc.** ib. **durch den mehrern Theil der Ständen** R. J. 1594. §. **da denn ꝛc.** ib. **Solten aber** paria vota &c. quibus & adſtipulatur *legitima Obſervantia*, quæ quinta Cæſaris. ratio eſt, & de qua nemo melius, quam ipſe, atteſtari poteſt: vid. & Freher. *in comment. ad Conſtit. Adolph. Naſſ. p.* 14. Qui plura de hoc Jure ejusve rationibus deſiderat, conſulat Bodin *l.* 2. *de Rep. c.* 6. *& l.* 6. *c.* 4. Reinking. *de R. S. & E. l.* 1. *cl.* 5. *c.* 8. *n.* 59. *&c.* Limn. *J. P. l.* 9. *c.* 1. *n.* 177. *&c.* Arum. *de Comit. c.* 8. *n.* 74. Carpzov. *de Leg. Reg. Germ. c.* 10. *Sect.* 8. *n.* 1. & alios *in addit.* Myler. *ad Rumelin. P.* 2. *Diſ.* 3. *th.* 20. *lit. a.*

VIII. Quamvis autem, ut nunc probatum eſt, regulariter majora vota vincant, tamen ſunt & quædam magni momenti negotia, in quibus aliud obtinet, quæ paucis proponemus: Eſt igitur prima exceptio ab illa regula, quando res ad univerſitatem, non qua univerſitatem, ſed qua ſingulos ſpectat, quæ cuivis, tanquam membro Collegii inhærent; & quia ita ſingulos tangit, hinc ab omnibus comprobari debet *l. f. C. de Auctor. præſtand.* cum nemo ex facto alterius prægravari debeat, *l.* 33. *§.* 1. *C. de inoff. teſtam.* & res inter alios acta aliis non præjudicat *l.* 63. *de re judic.*

dic. l. 27. §. 4. *de Pact.* nec alteri jus quæſitum ſine ejus diſpoſitione auferri queat. v. Mylleri *addit. ad Rumel. part.* 2. *diſſ.* 3. §. 20. *lit. B.* Hinc patet & in Comitiis Imperii majora locum non habere, ſi ſtatus, non ut unum corpus ſpectari poſſunt, v. Limn. *l.* 9. *c.* 1. *num.* 187. & alios Dd. apud Klock. *Conſil.* 35. *n.* 307. *num.* 329. *ſeqq.* Hinc etiam decidenda eſſet intricatiſſima illa quæſtio: An in collectis Imperii majoris partis ſuffragia prævalere debeant? id aſſerit Reinking. *de R. E. & S. l.* 1. *cl.* 5. *c.* 8. *n.* 72. negat Wahremund ab Ehrenberg. *de Regn. ſubſid. c.* 5. *n.* 53. Electores pluralitatem admittunt, ut & ſtatus Pontificii, ſi prius juſta onerum proportio ſit determinata; Evangelicis contra pluralitas placet in collectis neceſſariis, non vero voluntariis, ubi periculum non eſt in mora, cum durum omnino ſit: **daß einer in des andern Beutel hinein** in infinitum votire, quod Electores & Principes Imperii Fiſcali Cameræ Imperialis An. 1598. oppoſuerunt; Civitates vero nullam plane pluralitatem admiſerunt; v. *Limn. Tom.* 5. *in addit. ad l.* 9. *c.* 1. *n.* 182. hae de re in Comitiis non modo An. 1608. & 1613. ſed & in Conventu Oſnabruggenſi acriter diſceptatum fuit, cumque de ea re Ordines convenire non poſſent, ejus plena deciſio in proxima Comitia remiſſa *Inſtr. Pac. art.* §. 52. quid hactenus in iis actum ſit, ex relationibus Comitialibus apparet; ſufficit nobis indicaſſe, quid alii de hac quæſtione ſentiant, litem vero totam merito in medio relinquimus; videantur Klock. *de Contrib. c.* 6. *Aut.* **der Grundveſt.** *p.* 3. *c.* 7. Ziegler. *de Jur. Majeſt. l.* 2. *c.* 3. *n.* 16. & alii a Mylero *in addit. ad Rumel. p.* 2. *diſſ.* 3. *n.* 20. *lit. B.* allegati, ex

hoc fonte eſt conſtitutum, ut in imperandis, augendis, prorogandis vectigalibus Electorum (quorum conſenſum requirit R. J. 1576. §. 116. **Wir ſollen und wollen** ꝛc.) & unanimis omnium & ſingulorum, non majoris partis ſolum aſſenſus, imo & vicinorum ac eorum, quorum intereſt, ſtatuum ſententia adſit in *in Cap. Leopold. art.* 21. *Joſeph. art.* 20. *v.* & Illuſtr. Dn. Cocceji *Jurispr. publ. c.* 23. §. 44. Dn. Schvveder *in Introduct. in Jus public. part. ſpec. ſect.* 1. *c.* 20. §. 3. inde & patet, majora non valere in tollenda lege fundamentali, auferendo jure quæſito vel privilegio; hoc ultimum enim Imperantes ſubditis mere talibus auferre nequeunt, quanto minus major imperantium pars voto ſuo id auferre poterit. v. Limn. *l.* 9. *c.* 1. *n.* 185. Klock. *de Contrib. c.* 6. *n.* 145.

IX. Alia exceptio, ubi majora non reſpiciuntur, eſt in iis Collegiis, ubi quisque Jus agendi habet in ſolidum; hic enim non poteſt ſpectari pars major vel minor, nam ubi cuique Jus in ſolidum competit, ibi ille tantundem Juris habet ad prohibendum, quam hic ad agendum, cum unus alteri non ſubjiciatur, ſed unus æque Jure ſummo gaudeat ac alter, ut id obtinere ſolet in Rebuspl. ex pluribus conſtantibus membris, ut Helvetica, quod ex infra dicendis apparebit, & Belgica, de qua ita teſtatur Temple, *dans ſes remarques ſur les Provinces Unies: Chap.* 2. *pag.* 88. *Il y a pluſieurs choſes, qui ne peuvent pas etre concluës dans les aſſemblees des Etats de la Province à la pluralité, mais ſeulement du conſentement unanime de toutes les voix.*

X.

X. Alia quoque exceptio, ubi majora non attenduntur, eſt, quando iis Collegii membris, quæ Jure convocari debuiſſent, conventus non fuit nuntiatus, licet enim judicium ſit penes ſenatum ut corpus, ubi non ſinguli, ſed corpus dijudicat, quod repræſentatur a præſentibus; tamen iniquum eſt, abſentes juribus ſuis, quibus ignorantes renunciaſſe dici non poſſunt, citra culpam privari, ut proinde hoc in caſu & actus totus nullus ſit, & hinc nec major pars quid concludere valeat; an autem Electio Imperatoris omnibus Electoribus non citatis annulletur, vid. diſtinctionem ſupra *theſ.* 5. hoc autem obtinet, ubi collegium, non ſinguli judicant, hinc aliud dicendum de Judicibus delegatis & arbitris, ubi majora nihil efficiunt, licet omnes citati ſint, ſed non comparuerint; quia omnibus eſt commiſſum arbitrium; tamen ſi omnes adſint, tunc pluralitas votorum obtinet *l.* 17. §. *f. de recept. qui arbitr.* de quibus omnibus vide elegantiſſimam & pereruditam §. 3. laudatam *Diſp. Mejeri ſub Præſidio Illuſt. Dn. Cocceji habitam.*

XI. Exceptio autem maxime notanda eſt illa, quod majoribus ſuffragiis ſtandum non ſit in iis negotiis, quando facultas ea decidendi, non eſt penes collegium, uti ſunt, quæ Juri Divino & Naturali contrariantur, cum nec illis vetita juberi, nec illis juſſa vetari poſſint; illo enim obligari etiam ſummas Poteſtates nemo ſanæ mentis negabit, & hoc etiam potentius eſſe ipſo Principatu patet ex eo, quod Apoſtolus Legem Naturæ vocat δικαίωμα τῦ Θεῦ, *Rom. I:* 32. licet enim ex principiis homini internis profluat, Deo tamen adſcribitur,

qui, ut illa principia in nobis exiſterent, ipſe voluit, eaque cordibus noſtris inſcripſit *Rom. II:* 14. cum igitur illa ſint extra facultatem conceſſam: hinc illæ poteſtates nullum Jus habent de iis disponendi, cum illis ſubjiciantur; ut enim in naturalibus cauſſis inferiores in agendo a ſuperioribus dependentes, contra ſuperiorum efficaciam, vim agendi nullam habent, ita etiam in moralibus; quare nec attendi poſſunt majora eorum vota, ſed negotium & quod geritur, ipſo jure eſt nullum. Huc & referenda eſt cauſa Religionis, de qua ceu Themate Diſſertationis nunc agendum erit.

XII. Cum in omni ſocietate id requiratur, quod ad ejus defenſionem & conſervationem facit, & illa haud facile obtineri queant, niſi aliquis ſit ordo, & discrimen inter imperantes & parentes, hinc patet & Eccleſiam, [cujus vinculum Religio dici poteſt] regimine & Politia, ceu religioſam quamdam ſocietatem carere ægre poſſe; Eſt autem illud Regimen, juxta Celeb. noſtri Theologi *Heideggeri* p. m. *Medull. Medull. Theolog. Loc.* 27. vel principale, vel miniſteriale; illud eſt penes Salvatorem noſtrum *Chriſtum*, qui Judex, Legislator & Rex noſter eſt, *Eſaj.* XXXIII: 22. & Caput corporis Eccleſiæ *Col.* I: 18. hoc miniſteriale, ſeu quo Deus Eccleſiam, hominum miniſterio gubernat, rurſus duplex eſt, aliud enim eſt Eccleſiaſticum, aliud Civile: Eccleſiaſticum miniſterium dari, probat expreſſa Dei inſtitutio, qui tum in Veteri, tum in Novo Teſtamento Miniſtros ſacros partim ordinarios, partim extraordinarios vocavit; cum enim Deus benigniſſime voluit per prædicacionem Evangelii homines ad ſalutem vocare,

opus

opus habuit ad hoc doctrina & inſtitutione, quæ non aliunde, quam ex Verbi Miniſterio haberi potuit; Sic in Veteri Teſtam. ordinariis Miniſtris accenſeri merentur Patriarchæ, Seniores, Primogeniti & in eorum locum ſurrogati Levitæ, Sacerdos primus, Sacerdotes reliqui, & extraordinarii Prophetæ; in Novo vero Teſtamento ſunt ordinarii, Paſtores, Seniores, Doctores, Diaconi, extraordinarii autem ſunt Apoſtoli, de quorum officiis & aliis huc pertinentibus plura hic afferre conſultum non duco, cum non ſit noſtri fori, & multi Celeb. Theologi hanc materiam multis & magnis ſcriptis illuſtrarint, quo B. L. remittimus, & nunc ad aliud miniſteriale Eccleſiæ Regimen, nempe Civile pergimus.

XIII. Alterum miniſteriale Eccleſiæ Regimen eſt Civile, quod competere illi, qui ſummam Poteſtatem ſummumque Imperium in Territorio habet, & in perſonas & in res Eccleſiaſticas in illo comprehenſas ex ſequentibus clarum fiet. Summam enim hanc poteſtatem Deus expreſſis verbis *Gen. I:* 28. humano generi conceſſit, in ipſam terram univerſam & ſingulos homines in ea exiſtentes; illudque genus neceſſariis ac ſufficientibus ad illam exercendam inſtruxit facultatibus; conceſſa autem eſt illa poteſtas non uni ſolum, quia facultates ad illam datæ ſunt æqualiter: nec pluribus, quia eadem ratio in plutibus ac in ſingulis, & non apparet, quinam illi plures ſint, ergo omnibus, quia quartum non datur inter unum, plures & omnes; ut ita hi in ſocietate hac naturali jus habeant in ſingulos, nullis [ergo nec Clericis,] exceptis. Quia vero genus humanum totum non

potuit exercere hanc poteſtatem in ſingulos, hinc commode factum eſt, ut divideretur illa poteſtas, & hac diviſione facta, clarum eſt, populos ſingulos, ſive qui eos repræſentant, Jus habere in ſuos, quod antea omnes habuerunt in ſingulos, unde non magis Clerici cum illis cohærentibus juribus & ad eos ſpectantibus rebus ab hoc territorii, quam ab ipſius humanæ ſocietatis jure excepti eſſe poſſunt; præcipue cum juxta *Plutarchum*, Religio ſit συνεχὲς ἁπάσης κοινωνίας καὶ νομοθεσίας ἔρεισμα coagulum omnis ſocietatis & fundamentum legislationis, & juxta *Ciceronem*, fundamentum humanæ ſocietatis, quia metus Dei animos civium omnium optime continet, eos placidos, obſequioſos, Patriæ amantes, juris & æqui retinentes efficit, dum ſcil. & futurum poſt hanc vitam tribunal inculcat, ubi occulte patratorum a quovis ſint reddendæ rationes; ita autem animatis civibus non poſſit non ſalva eſſe Respublica, cujus adminiſtratio ad ſummam poteſtatem pertinet; Huic Juri & conſentit Jus Divinum, tum Vetus, tum Novum; de illo patet ex *Levitico* paſſim, ubi Aaron ſummi Sacerdotii leges a Moſe accepit, immo & illum Moſis Imperio ſe ſubducere volentem Deus ipſe illi ſubjecit *Num. XII:* 8. Regibus quoque Hebræorum ſacerdotes paruiſſe, eosque rerum Eccleſiaſticarum curam egiſſe patet ex Hiſtoria Saulis, 1. *Sam. XXII:* 11. Davidis cultum Dei conſtituentis 1. *Paral. XVI.* ordines Sacerdotum determinantis c. XXIII. ſeqq. Salomonis, Sacerdotem Abiathar ab officio removentis, 1. *Reg. II:* 26. quod & horum pii ſucceſſores egerunt, ut Cunæus *de Rep. Hebr. l.* 1. *c.* 14. ſcribit, Præfecturam ſacrorum, ſummamque poteſtatem & judicium pertinuiſſe ad Reges; quos &

(non

(non vero Clericos) Deus ipſe Deos nominando ſuos Vicarios fecit *Pſ. LXXXII:* 1. 6. *Exod. XXI:* 6. Eadem quoque poteſtas Principibus tribuitur in Novo Teſtamento, ita enim Paulus *Rom. XIII:* 1. *Omnis anima* [ergo & Clerici] *ſubjecta ſit Poteſtatibus* ὑπερεχούσαις & *v.* 4. *Dei Miniſtram* vocat Principem, *in bonum*, qualecunque ſcil. quo oſtenditur in id inſtitutos eſſe Principes, ut vitam quietam & tranquillam degamus, non tantum in omni honeſtate, ſed etiam in omni pietate, 1. *Tim. II. v.* 2. *Si autem male feceris, vindicem ad iram*, ubi mali nomine comprehendi etiam omne, quod circa ſacra committitur clarum eſt, cum indefinita locutio hic tantundem valeat atque univerſalis; quod & Petrus manifeſtis verbis innuit 1. *Epiſt. II: v.* 13. *ſubjecti igitur eſtote*, dicit, *omni humanæ poteſtati*, ἀνθρωπίνη κτίσει, *quia hæc eſt voluntas Dei: v.* 15. & quia *Regi* (non Pontifici) *ſumma poteſtas competat*, vocat enim illum ὑπερέχουσα *d. v.* 13. immo Chriſtus ipſe Rex Eccleſiæ ſuæ, dum in terris degeret, ſine ulla contradictione, ſeculari poteſtati ſe ſubmiſit, ſolvendo vectigalia *Matth. XVII:* 27. ut aliis allegationibus ſuperſedeamus, vide *Grot. de Imp. ſumm. poteſt. circa ſacra cap. I.*

XIV. Hanc igitur Dei legem, & voluntatem ſecuta eſt Eccleſia, idque longo tempore, nam Imperatores omnes Imperii partes circa ſacra exercuiſſe patet præcipue ex *Socrate* Hiſtorico *l.* 5. *præf.* ubi dicit: *Ex quo Imperatores facti ſunt Chriſtiani, res Eccleſiæ ab illis dependiſſe*, ita ut merito Pontifex Innocentius IV. in hæc eruperit verba *c. ſi quis* 2. *n. I. X. de Majorit. Sed quæ res, quis eximit Clericos de jure Imperatoris, cum prius ei ſubeſſent?* Sub Roma-

nis

nis autem & Gentilibus Imperatoribus Clericos privatos fuiſſe, & nullam poteſtatem habuiſſe, nemo ut credo, eſt qui inficias ibit; imo & ſub ſucceſſoribus horum Chriſtianis & Latinis & Græcis, Gothis dein, & Germanis, immo & in aliis Regnis idem obtinuiſſe, quam luculentiſſime probat Ill. D. Coccejus in Diſſ. *de Fundata in alieno Territorio, & plurium locorum concurrente Poteſtate: tit. III. §. 9. & ſeqq.* Addo ſolum quod & in alma Patria mea Helvetia improbata fuerit Clericorum poteſtas, & nunquam Helvetiæ defuiſſe, qui Papæ & Clero Romano reſiſterent atque reluctarentur, hinc excommunicationum Pontificiarum, licet frequentium, fulmina magno animo contempſerunt, exemtionem Cleri a muneribus & oneribus civilibus ſemper fere oppugnarunt, inque Clerum delinquentem graviter quandoque animadverterunt, ita Ao. 1230. cum Magiſtratus Tigurinus Urbem ſuam, muris, turribus &c. augere vellet, Clerum & ad onera & ad operas adegit, imo & Monachis mandavit, ut omnes ſuas amaſias, quocunque nomine in Monaſteriis degant, exire faciant magno cum illorum dolore. Ao. 1240. Civitate Tigurina a Papa, quod Friderico II. fidelis maneret, excommunicata, cum Clerus civibus ſacra adminiſtrare nollet, omnes Urbe ejecerunt, & Sacerdotes, & Monachos, & Moniales; ut & Ao. 1331. cum de novo, ob fidelitatem Imperatori Ludovico Bavaro præſtitam Papa eos excommunicaverit, rurſus eos, exceptis Nudipedis, migrare juſſerunt & An. 1349. demum rurſus receperunt: præſertim autem notandum venit Edictum ſex Cantouum An. 1370. Pfaffen-Brieff vocatum, vi cujus Clerus illis juramentum fidelitatis præſtare debuit, ita ut hoc omnia alia ab illis præſtita juramenta antecedat,

dat, ne aliud forum nec Eccleſiaſticum nec ſeculare extra Helvetiam quærant, exceptis cauſſis matrimonialibus & Eccleſiaſticis; de aliis edictis occaſione munerum Eccleſiaſticorum nundinatorum [Curtiſanos vocabant] & aliorum Cleri abuſuum, vid. *Hiſtoriam Eccleſiaſticam Helvetiæ*, Viri Reverendi atque Clariſſimi, *D. Joh. Jacobi Hottingeri*, S. Theol. Prof. in Athenæo noſtro meritiſſimi, Fautoris ac Præceptoris mei ætatem colendi.

XV. Non tantum autem Perſonæ & res Eccleſiaſticæ ſubfuerunt ſummæ Poteſtati, inter illos populos, quibus Deus voluntatem ſuam expreſſis verbis revelavit, ſed & apud alias Gentes, ἀναρχία illa Clericorum inaudita fere fuit; Ægyptii enim, primi Sacerdotum Auctores juxta *Herodot. l. 2. c. 2.* Cives ſuos diſtinxerunt in Sacerdotes, milites & operarios, Bodin. *de Rep. l. 3. c. 8.* Macedonum Rex Alexander M. improbavit ingentem honorem illum Judæorum Pontificis Jaddonis; *Joſeph. antiq. II. c. 8.* Græcorum fere ſingulæ civitates variis uſæ ſunt ſacris, quibus unum ex Civibus præfecerunt: vid. Jonſton. *de Feſt. Græc.* Romanorum Rex Numa Pompilius Pontificem maximum conſtituit, Liv. *l. I. hiſt. c. 20.* Germanorum Sacerdotes pars Senatus, miniſtrique ſilentii injungendi fuerunt. Tacit. *de mor. Germ. c. II.* de aliis Gentibus v. Cæſar. *l. 6. de Bell. Gall.* Berthault. *in Flor. Gall. l. I. c. 4.*

XVI. Probato igitur Clericos & res Eccleſiaſticas Civili poteſtati ſubeſſe debere, ex Jure Naturæ, Divino atque Gentium ſecundario, paucis adhuc demonſtrabimus nec reliqua Jura huic aſſerto contrariari, & de Jure Civili quidem nullum

eſt

eſt dubium, cum publicum Jus, quod ad ſtatum Reip. pertinet, conſiſtat in ſacris & ſacerdotibus *l.* 1. §. 2. de J. & J. hinc & priores 13. *Tituli lib.* 1. *Codicis* nihil aliud fere tractant, quam de religione, ejusque Doctrina & cultu, de Eccleſiis, Epiſcopis, Clericis, Hæreticis, eorumque teſtamentis, contractibus, bonis, officiis, delictis, pœnis & omnibus eorum Juribus: immo & de Jure Canonico id verum eſſe ex multis textibus clarum eſt, quorum ſaltem unum aut alterum allegabimus; Sic *in C. Sacerdotibus* 41. *cauſ. XI. qu.* 1. Pontifex petit, *ut Imperator ex terrena Poteſtate ita dominetur Sacerdotibus, ut propter eum, cujus ſervi ſunt, debitam etiam reverentiam impendat*; Sic *in c. principali* 15. *ead. diſt.* 63. dicitur *ſacram* (Epiſtolam) *Clementiſſimi Principis præcepiſſe Presbyterum &c. fieri debere*, ut & *c.* 17. *ead.* Pontifex ait; *Imperatorem & Auguſtam per litteras ipſi dixiſſe, quod debeat Epiſcopum facere, & ſe feciſſe &c.* Poſſem etiam huc afferre Conciliorum de hac re decreta, ubi in Concilio Turonenſi Ao. 813. habito, Epiſcopi cunctos, qui interfuerunt, admonuerunt, *ut obedientes Imperatori* [Carolo M. ſc. quem & Concilium Moguntiacenſe *veræ Religionis rectorem* vocat] *& fidem ei promiſſam, inviolabiliter conſervent*; Lehm. *Chron.* 2. *cap.* 41. *in pr.* Sed cum id jam ſatis probatum eſſe ſperem, tantummodo quædam adhuc in medium proferam, ex quibus perſpicuum erit Clericorum poteſtatem & improbatam fuiſſe ſummis inter Pontificios Theologis, Juris-Conſultis, Politicis &c. Sic ap. Priol. *de Reb. Gall. l.* 10. *in fin.* unus ex Eccleſiæ Romanæ Cardinibus, Mazarinus Cardinalis, fatetur, *nulli Pontifici jus in Reges, ſed paternum amorem eſſe debere.* Ita Franc. Victoria *in Relect. de Poteſtat. Eccleſ. ſect.* 7.

7. §. *act. propoſ.* dicit: *Principes poſſe ſervare proprias Respublicas, non ſolum per modum defenſionis, ſed & auctoritative.* Cui adſtipulatur Petrus de Ferrariis Juris-Conſultus: dum *in Pract. Papal. ridiculum* dicit eſſe *dicere & abominabile audire, Papam in ipſo Imperatore niti ſuperioritatem habere &c.* plura de hac materia, qui deſiderat, adeat Grot. *de Imper. ſumm. Poteſt. circa ſacra.* c. 1. & Illuſtr. D. Coccejum in citata *Diſſert. de fundata in Territorio Poteſtate.*

XVII. Vidimus hactenus Eccleſiæ miniſteriale Regimen aut Eccleſiaſticum aut Civile eſſe, ſupereſt igitur, ut & de utriusque poteſtate agamus, quod ut meliori ordine fiat, cum Illuſtr. D. Coccejo *in Jurispr. publ.* C. 18. inprimis notandam putamus diſtinctionem Juris & Virtutis, quæ in eo differunt, quia Jus tribuit cuique ſuum, verſaturque circa meum & tuum, Virtus autem tantum circa rem noſtram, & perfectionem animi, tribuitque alteri, quod noſtrum eſt, non quod alterius; hinc ex Jure naſcitur obligatio, idque neceſſitatem quid faciendi imponit, ad quod homines compelli poſſunt. At hæc reſpectu hominum locum non habent in virtute, & omnis ejus ratio, docendo, monendoque obtinetur; vid. *Diſſ. Frider. Reinh. Flad de Diſtinctione Juris & Virtutis Gieſſæ* 1698. *habit.* Juris itaque exequendi munus ſua natura cogendi jus habenti, & ſuperiori competit; virtutis autem docendæ & monendæ etiam privatis, quos inter & Clericos eſſe §. 14. ſatis demonſtratum, & in hoc conſiſtit utriusque poteſtatis diſtinctio ut altera poſſit compellere, altera tantum monere *Joh.* 18. *v.* 36. ad quæ igitur in rebus Eccleſiaſticis quis vi adigi & cogi poteſt, ea ad Regimen Civile,

Civile, quæ autem ſolum doceri monerique poſſunt, ea ad Regimen Eccleſiaſticum pertinere, & quænam illa ſint, nunc diſpiciemus, initium faciendo ab his poſterioribus.

XVIII. Cum Vicarius gerat vices ipſius committentis *l.* 16. *de Jurisdict.* & non plus poteſtatis eſſe poſſit in Vicario, quam in committente; hinc facile patet, Clericos, qui ceu Vicarii Chriſti officium ſuum gerunt, non majori poteſtate gaudere, quam ipſemet committens Servator Chriſtus; Hic autem quicquid ſecularis Regni eſt, penitus a munere ſuo ſeparat *Joh. XVIII:* 36. immo cum eum Regem facere vellent fugiebat in montem *Joh. VI:* 15. & docendi monendique fines nunquam exceſſit, hinc & adulteram illam ſolum monuit, non de ea judicavit *Joh. VIII:* 11. contra autem ſe poteſtati ſeculari ſubjecit, *Matth. XVII:* 27. illumque ſecuti ſunt Apoſtoli ejus, ad quos dixit: *Reges Terræ imperant; vos autem non ſic. Matth. XX:* 25. 26. hincque & hæc duo optime ſejungit Petrus 1. *Epiſt. V:* 2. 3. his verbis; *Paſcite Gregem Dei, & inſpectionem, non cum neceſſitate, ſed cum libertate exercete, non lucri, ſed affectus cauſa; Non ut prædominantes propriis, ſed ut exiſtentes exemplar gregis*; quod jam in Veteri Teſtamento obtinuiſſe teſtatur, Cunæus *de Rep. Hebr. l. I. c.* 14. inquiens: *Quemadmodum Præfectura ſacrorum, ſummaque poteſtas & judicium ad Reges pertinuit, ita miniſterium, curatioque eorum ad Levitas, hoc eſt ad Pontificem Sacerdotesque &c.* Competit igitur Clericis, Regimen ſuaſorium, quod in ſacris Literis venit nomine *Poteſtatis Clavium*, quæ *Matth. XVI:* 19. *ligare* & *ſolvere* dicitur & a Chriſto ipſo illis conceſſa eſt, qui & gradus

dus correptionis & contumacium ſeparationis *Matth. XVIII:* 15. &c. præſcripſit; de quibus alii præſertim Theologi conſulendi.

XIX. Videamus nunc, quomodo ſe habeat poteſtas Magiſtratus circa ſacra, qui per poteſtatem ſibi a Deo conceſſam Regno Chriſti invigilare, inſervire, atque illud amplificare, quantum poteſt debet, ut ſit Eccleſiæ gerulus & legis Divinæ cuſtos, *Eſaj. XLIX:* 23. Ubi ſtatim notandum, quod ille nullam poteſtatem habeat circa Religionem formaliter Eccleſiaſticam, & ſacra in ſe ſpectata, quæ principaliter ad ſalutem æternam ita pertinent, ut nullum ex iis periculum in Rep. metui poſſit, cum poteſtas hæc tota ſpiritualis ſit; ut ſunt ipſa Doctrinæ cœleſtis fideique ſalvificæ capita &c. ſed quod illorum facultati ſolum illa ſubſint, quæ ad ſalutem Reip. & civilis Imperii curam ſpectant, vel quicquid de Cultus divini exercitio rebusque Eccleſiaſticis ita ſtatuitur, ut Cives ad id adigi queant; hinc inprimis proſpiciendum eſt ſummæ poteſtati Civili, ne Atheiſmus ſeſe ingerat in Remp. cum nulla gravior Reip. peſtis eſſe poſſit Atheiſmo, & melius ſit habere Religionem falſam, quam nullam, cum *pietate ſublata, fides etiam & ſocietas humani generis, & una excellentiſſima virtus Juſtitia tollatur.* Cic. *l.* 1. *de Nat. Deor.* ut Sil. Ital. IV. optime canat.

Heu primæ ſcelerum cauſæ mortalibus ægris,
Naturam neſcire Dei.

Non ſolum autem hoc in caſu ſumma poteſtas curare debet, ne Reſp. quid detrimenti capiat, ſed & ſi Eccleſia varietate dogmatum diſtrahatur, &

varii varia pro voluntate Dei obtrudere conentur, cum ita & animi Civium diſtrahantur, & variæ oriantur factiones, discordiæ, motus, & quæ cum tempore in excidium Reipubl. erumpere poſſunt: hinc omni ope niti debet, ut hæ diſſenſiones per ſummos & in Religione Chriſtiana exercitatiſſimos Theologos, aut aliis mediis legitimis componantur, & ſi poſſibile eſt, una Religio in ſuo Territorio obtineat, cum hoc ad uniendos Civium animos optimum vinculum ſit; ita ut Philippus Hiſpaniarum Rex ſatius eſſe [quamvis infelici ſucceſſu] cenſeret, regno carere, quam populo alienis & diverſis ſacris addicto imperare, dum diceret; *Che amava meglio di non eſſere Re, che hauer Popoli Soggetti ad altera Religione, che à la buona & la ſua*; Gio Battiſt. Adriani *l.* 19. *della ſtoria de' ſuoi tempi.* Hujus rei gratia, cum per hæreſes & falſa dogmata publica plerumque turbetur tranquillitas, & ad illa tollenda optimum medium ſit, ut in Concilio aut Synodo diſpiciatur, quænam ſanior ſit ſententia, hinc & ſummæ poteſtati, [cui curæ eſſe debet, ut iis, quæ Rempubl. turbant, mature occurratur] poteſtas competit ut talia Concilia poſſit convocare, disponere, ſi e re eſt transferre, in illis decreta confirmare, promulgare, vimque adeo & auctoritatem illis tribuere, cum hæc nemo facere queat, niſi qui vim coactivam habet, (qualis ſolus eſt imperans) ut cogere poſſit tum alios, tum & heterodoxos, ut in Concilio compareant, & ut congregatos, ſi aut nimium affectibus indulgeant, aut turbas moveant, coërcere, & in officio continere poſſit, & hoc olim in uſu fuiſſe probat Grot. *de Imper. ſumm. Poteſt. in ſacr. c.* 7. ſed & ſine Concilio decernendi fa-

cultas

cultas competit ſummæ poteſtati, ſi quæſtiones oriantur de iis, quæ indifferentia, & verbo Dei jam definita ſunt, ne quicquam orthodoxæ fidei adverſum doceatur, cum ſi hoc non poſſet, ſequeretur, quod Jus imperandi aliquid acciperet a Concilio, quod tamen ſummitati illius repugnat.

XX. Porro huc refertur Jus reformandi, ſed tantum in extrinſecis, quæ ſolum in Cultu externo conſiſtunt: quoad autem ipſum Religionis exercitium, non niſi conſentientibus civibus, cum capita fidei non ſubjaceant arbitrio hominis, ergo nec Principis, & Princeps conſtitutus ſit, ad tuendum, non deſtruendum præſentem Reipl. ſtatum, vid. Illuſtr. Dn. Coccej. *Jurispr. publ. c.* 18. §. 29. non vero errantes exiliis, pœnis, tormentis ad ſuam Religionem cogere poteſt, quia nihil tam voluntarium ac Religio, & melior eſt Religionum multitudo, quam carnificina conſcientiarum; illa habet ſuperſtitioſos, hæc Atheos; illa plures divini Numinis habet cultus, hæc nullum; ſed operam dare poteſt, ut vera Religio propagetur, non vi, ſed elenchis, orationis perſuaſionibus; ad quod fideles Eccleſiæ miniſtros conſtituat, qui ſubditos in vera Religione informent, docentes & diſcentes protegat, & ſubditos adigat, ut in illis locis, ubi informandi ſunt, compareant. Ad ſummam poteſtatem quoque pertinet de iis omnibus proſpicere, quæ ad exercendam in Republ. religionem faciunt, hincque ad exemplum piorum Regum V. T. etiam leges & conſtitutiones Eccleſiaſticas, quas vocamus **Kirchen-Ordnungen**, faciat, ſed de rebus indifferentibus, & in ſacris nondum determinatis, ut ex. gr. quo tempore ſint

peragenda, qui ritus obſervandi &c. ad quæ in conſilium adhiberi poſſunt Eccleſiaſticæ Perſonæ. Hincque & ſumtus neceſſarios ſuppeditare debet, quibus ædes ſacræ, & quæ eo pertinent, conficiantur & reficiantur, & quibus Eccleſiæ Miniſtri vitam traducere queant; in quorum Doctrinam & vitam quoque inquirere poteſt per viſitationes Eccleſiaſticas, ut omnia rite & decenter fiant; hinc & eo ſpectant quoque ſcholarum erectio, & vocatio, nec non inſpectio bonorum Eccleſiaſticorum, ne ad uſus profanos & illicitos adhibeantur, ut & alia, in quibus omnibus, juxta Celeb. Theol. Coccej. *in ſumm. Doctr. Fœder. c.* 24. §. 537. neceſſarium eſt, ut ſi qui homines aut collegia habeant conceſſam aliquam poteſtatem politicam a populis, civitatibus, patribus, quæ pertinent ad bonum & defenſionem Eccleſiæ, ut diligentiſſime caveant, ne eam poteſtatem inferant in cauſam fidei & cultus Dei, ut legem faciant dicendi vel tacendi, agendi vel non agendi præter verbum Dei; vide Grot. *de Jure ſummar. Poteſt. circa ſacra*, Reinking. *de Regim. Eccleſiaſt. & Civil.* Tabor. *in Diſſert. Acad. de Regim. Imper. Eccleſ.* Rhet. *de Jur. Stat. Imp. circa ſacra.* Dn. Schvveder. *Introd. in Jus publ. P. ſpec. Sect.* 1. *c.* 5. *&c.*

XXI. Cum ita, ut ſpero, ſatis clarum ſit, quousque utriusque & Eccleſiaſtici & Civilis Eccleſiæ Regiminis Poteſtas ſe extendat, nunc videndum erit, *an pluralitas votorum etiam in cauſis Religionis obtineat?* quod negandum putamus, vid. ſupra theſ. X. cum ibi, quid cujusque conſcientiæ & fidei ſatisfaciat, quæratur, & quilibet noſtrum de ſe ipſo & de ſuis actionibus rationem reddere debeat Deo.

Deo. *Rom. XIV:* 12. illaque cuivis examini ſubjaceant, cum ab Apoſt. *Johanne* 1. *Epiſt. IV:* 1. moneamur *probare Spiritus, an ex Deo ſint*, hincque judicia aliorum hisce in cauſſis attendere opus non ſit: Dein quod majora vota vincant, tantum obtinet in rebus civilibus, quæ ſocietatem civilem concernunt, a quibus toto cœlo differunt cauſæ Religionis & conſcientiæ, quæ in ſolius Dei poteſtate, & ex ejus verbo tantum judicandæ ſunt. Immo ingens hominum foret audacia, de rebus, quæ arbitrio hominum non ſubjacent, per majora quid velle conſtituere, & gratiæ divinæ negotia ſecundum opiniones hominum metiri, cum licet omnes ita judicarent, tamen conſcientia mea non poſſit eſſe ſatis certa & ſecura de veritate hujus vel illius rei, niſi convinceretur ex ipſo Verbo Dei: Accedit præter ſuſpicionem partium & id, quod res hæc foret inanis, cum nullum dubium ſit, quin unusquisque ſit laturus ſententiam in favorem Religionis ſuæ; quod verum obtinet non ſolum in cauſſis, quæ directe Religionem concernunt, ſed & ob easdem rationes etiam tunc cum per indirectum de Religionis negotio quæſtio oritur, aut ubi diverſæ Religionis præjudicium & zelus præponderare poteſt juris æquitati, uti ſi inter diverſæ Religionis ſocios, de eo lis ſit, quod ut fiat vel ne fiat, alterius partis intereſt, hinc æquiſſimum eſt, in hisce negotiis unanimem conſenſum exſpectare, cum, (ut Philippus Magnanimus Haſſiæ Landgravius Granvellano reſpondiſſe, dicit Sleidan. *l.* 17. *p.* 112.) in fidei negotiis non eſt conſiderandum, quid maxima pars opinetur, ſed quid verum ſit,

exemplo Hieroſolymitani conventus, ubi maxima pars paucorum Apoſtolorum judicio, quod rectum erat, ceſſit & obtemperavit, *Act. XV.* quod & urſit Proteſtantium Orator *Pontanus* apud Sleidan. *l.* 3. & in Concilio Tridentino *Bellejus Epiſcopus Pariſienſis* contra *Cardinalem Paulum Æmilium Verallum*, *Epiſcopum Caputaquenſem*; Svav. Polan. *in Hiſtor. Concil. Trident. l.* 6.

XXII. Qua de cauſa & in Comitiis Imperii hæ cauſæ Religionis excipiuntur, ut nempe pluralitas votorum in illis nihil valeat, & ut amicabili ratione transigantur, cum aliàs una pars ſimul partis & judicis locum obtineret, cum Pontificii Proteſtantes numero vincant, hinc extat in R. I. 1530. in fin. und eines jeglichen Gutdünken und Meynung ſich ſelbſt in Liebe zu hören, und zu erwegen, die zu einer Chriſtlichen Wahrheit zu bringen, und zu vergleichen, nempe nach Göttlicher und der alten Vätter Heil. Schrifft und Lehre R. J. 1545. §. und ſollen, ꝛc. et in R. J. 1555. §. 15. und ſoll die ſtreitige Religion nicht anders dann durch Chriſt-freund-friedliche Mittel und Weg zu einhelligem Chriſtlichem Verſtand und Vergleich gebracht werden. prout et reſpondebat Imper. Rudolph. II. in Comitiis Ratisbon. 1598. daß die Sachen, ſo den Religions-Frieden belangend, nunmehr nicht, wie andere Sachen, ſondern durch ſondere Räthe tractiret werden; Als die Catholiſche haben einen beſondern Rath, die Proteſtirenden auch einen beſondern: hinc et pars adverſa ad gravamina Evangelicorum in Comitiis Ratisbon. 1613. daß der ander Theil im Fürſten-Rath die Majora in Sachen den Religions-Frieden betreffend ohne Zweiffel vor ſich hat,

hat, reſpondit; Man wiſſe wohl, daß in Gewiſſens-Sachen die Majora nicht gelten. Die Catholiſche Religion und die Augſpurgiſche Confeſſion, wie auch der Religions-Frieden ſeyn auf gütliche Vergleichung zugelaſſen, wider dieſelbe thäten Majora nichts. vide Arum. de *Comit.* C. 7. *n.* 68. 74. quod et in Pacific. Oſnabrug. poſt multas Disputationes deciſum eſt, *art.* 5. ubi concluſum pluralitatem non attendi debere in negotiis Religionem ſive directe, ſive indirecte concernentibus, inter ſtatus utriusque Religionis agitatis *d. art.* 5. §. 51. ut et in omnibus aliis cauſſis, quibus utriusque Religionis ſtatus in duas partes eunt: *ib.* nec non ſi circa transactionem Paſſavienſem, Pacem Religioſam, et Inſtrumentum Pac. Oſnabrug. quid dubii incidat, aut ex cauſſis illam Pacem tangentibus reſultet *d. art.* 5. §. 49. *vid.* Aut. der Grundveſt. *p.* 3. *c.* 8.

XXIII. Quin et illud diſſidium religionis in Imperio fecit, ut, cum in ſupremis Imperii Tribunalibus Judices et Aſſeſſores ſint diverſæ Religionis, et quilibet ſuæ ſectæ hominibus magis, quam adverſæ in juri dicundo favere præſumatur, poſt multas contentiones placuerit, etiamſi in cauſis Juſtitiæ non poſſit non pluralitas votorum attendi, ſaltem Præſides, Aſſeſſores et quoscunque Juſtitiæ Miniſtros, evitandæ ſiniſtræ opinionis ergo pares numero utrique Religionis eſſe debere, vid. *Inſtr. Pac. Oſnabrug. art.* 20. §. 53. Idem etiam in Judicio Aulico obſervari debere cautum *ib.* §. 54. quamvis id nondum fuerit factum. Ex eadem ratione introductum, ut in conventibus Imperii ordinariis numerus ex utriusque Religionis Proce-

ribus æquetur *R. J.* 1654. §. 194. *d. Pac. Oſnabrug.* §. 51. Et ſi extraordinariis Commiſſionibus negotia in Imperio expedienda, quæ ſtatus Proteſtantes concernunt, ſoli eidem Religioni addicti deputentur et vice verſa *d.* §. 51. Quid fuerit deſideratum a Proteſtantibus ſtatibus in hac cauſa videatur apud Fritſch. *in Elect. Jur. Publ. Tom. I. cap.* 8. vid. de hac materia late Reinking. *de R. S. & E. l.* 3. *cl.* 1. *c.* 4. *n.* 20. *& cl.* 5. *c.* 8. *num.* 70. Limn. *enucl. l.* 4. *c.* 72. *n.* 48. Sinold Schütz *in Coll. Jur. publ. Diſp.* 10. *th.* 15. *lit. A.* Carpzov. *de leg. Reg. Germ. c.* 10. *ſect.* 8. *n.* 5. *& alios.*

XXIV. Præmiſſis igitur hisce, ex quibus ſatis, ut ſpero, patebit, in cauſſis Religionis majora ſuffragia locum non habere, nunc adhuc videndum erit, quid contra hanc generalem Regulam in Patria noſtra obtinere velint quidam, et quibus hanc ſuam ſententiam argumentis confirmare conentur; Ut autem, rem ab ovo, ut ajunt, paucis deducamus, notandum ſeculo jam III. præſertim occaſione diſperſionis Legionis Thebaicæ cimmerias Gentiliſmi tenebras e caſtris Helvetiæ pulſas fuiſſe vid. ſupra laudat. D. Hottingeri *Hiſtor. Eccleſ. Helv. P. I. l.* 2. et Helvetios multis in locis ſimplicitatis illius primævæ, quæ ab incunabulis Prædicationis Evangelii inter illos obtinuit, tenaciſſimos aliquandiu fuiſſe atque ſtudioſiſſimos; unde et novitatibus paulatim emergentibus, dum Præſul Romanus cum vi tum aſtutia Vicariatus Chriſti prætextu eo anniſus eſt, ut omnis in toto orbe Chriſtiano circa Religionem poteſtas et cura ſoli ſibi permitteretur, et hac ſua potentia et ad Dominatum ſecularem ſtabiliendum turpiter abuſus fuerit,

ſe

ſe nonnunquam oppoſuerunt, tamen et ſuccubuerunt. Sed cum ſtante illo rerum ordine res ſuas ſpesque in discrimine periculoque maximo conſtitutas viderent, Cleri Tyrannide indies invaleſcente, Monachorum ſuperſtitione creſcente, Paparum inſolentia et faſtu gravius incumbente, ipſa etiam Doctrinæ ſinceritate rareſcente; Præſertim cum Monachus *Bernhardinus Samſon* cum ampliſſimarum, in illis oris nunquam hactenus auditarum, indulgentiarum mercibus a Leone X. Pontifice Romano ad eos miſſus veniret; eosque invitaret, ut præſentem ſalutem præſente pecunia redimerent; tum magna eorum pars ſacroſanctam Theologiam heroico prorſus auſu, impetuque plane divino ab erroribus, quibus ſcatebat, repurgatam integritati reſtituerunt, cui laudabili conatui initium præcipue fecit *Huldricus Zwinglius*, Paſtor tunc Tigurinus, qui ipſis Calendis Januarii An. 1519. e ſacra cathedra Evangelium Chriſti ſummo zelo, parique facundia et fidelitate, erroribus in fide et ſuperſtitione in cultu palam rejectis, frequenti concurſu enarrare cœpit, quod et in aliis Cantonibus, Disputationibus quibusdam publice habitis pari felici ſucceſſu factum eſt.

XXV. Hæc autem feliciter cœptæ Reformationis incunabula, felixque ejus progreſſus Quinquepaganis ſeu Pontificiis Cantonibus ſudes in oculis fuit, hincque Evangelii aſſeclas omnibus probris, maledictis, verborumque contumeliis vexarunt, Legatosque horum ad Comitia eorum, ad concordiæ fructus ob oculos ponendos, et fœderis contra hos An. 1529. cum *Ferdinando* Hungariæ et Bohemiæ Rege initi inſolentiam no-

tandam, miſſos haud amico et fœderato more tractarunt, & Subſilvani Præfectos ſuos Badam & in liberam Provinciam, lite adhuc quadam inter illos, aliosve Cantones pendente, mittere conantur; qua de cauſſa copias ſuas utraque pars eduxerunt, & omnia jam ad conflictum parata erant, ſed interventu neutrorum Cantonum aliorumque, fœderis Ferdinandiani inſtrumento tradito & dilacerato lis hæc ſine ſanguine compoſita & utrinque ab armis diceſſum eſt. Cum autem poſt concluſam hanc Pacis tantum imaginem Quinquepagani de novo Reformatos theonino dente rodere, multaque maledicta in eos jacere incipiebant, cum variis Principibus &c. contra eos conſpirabant, rurſus An. 1531. res ad arma pervenit, ubi die 11. Oct. apud Cœnobium *Capellam* ſignis concurrebant infeſtis, ut & die 24. ejusdem menſis in monte Tugio, exitu pro Reformatis ſatis, non tamen ut multi, (de quibus vide Magni *Bullingeri adverſus Cochlæum* An. 1544. editum ſcriptum) mendaci ſtylo narrarunt, plane infelici, ita ut his infortuniis moti Tigurini Legatos miſerint in caſtra Quinquepaganorum, qui controverſiis finem imponant, quod factum die 16. Novembris ejusd. anni prope **Baar** in Territorio Tugienſi, concluſa ibi Pace Religionis; (quam **Lands-Frieden**, *Nationalem* vocamus) cujus præcipuum & ad hanc materiam præcipue pertinens argumentum in his conſiſtebat; Ut neutra pars alteri cum ſociis, quoad Religionem, in ſuo territorio obſtacula & præpedimenta objiciat; ut quælibet pars in Provinciis complurium Cantonum regimini ſubjectis (**gemeinen Herrſchafften**) juribus atque privilegiis, quibus hactenus gaviſæ ſunt, protinus gauderet, ſubdi-

ſubditique Religionem, quam volunt, profiteri atque exercere poſſint; Ut bona inibi Eccleſiaſtica, ſalariaque Paſtorum inter utrique Religioni addictos pro rata redituum (nach der Marchzahl) dividantur, ut ſubditis graviſſime prohibeatur Religionem virulentis dictis laceſſere; alia huc nihil facientia recenſere neceſſarium non putamus. Cum ſi quis plura de hac materia deſideret, adire poſſit Eydgenöſſiſche Geſchicht-Beſchreibung ad h. a. & *Hiſtoriam Helvetiæ pleniorem* Mſc. L. VIII. Viri Ampliſſimi *Dn. Joh. Henrici Rhonii*, Inclytæ Reipublicæ Tigurinæ Ex Quæſtoris, Helvetiæ Livii, Fautoris ac Patroni ad cineres usque colendi, qui odii, livoris, ſtudii, cauſſas procul habens felici ſtylo, attenta cura, fideque pari hæc omnia ex probatiſſimis monumentis in lucem produxit.

XXVI. Hæc autem pax, quæ velut vinculum duarum Religionum ſocios unire & conciliare debebat, a malevolis quibusdam contra hanc Transactionem manifeſte pugnantibus, etiam ab Helvetiis ipſis perperam explicata verbisque ejus alienus affictus eſt ſenſus. Mitto nunc plura, de quibus conſulenda ſupra laud. Dn. Hottingeri *Hiſtor. Eccleſiaſt. Helv. P. III.* & tantum in medium proferam, quid *Auctor Clavis Themilogicæ* in illa aggrediatur, dum ib. p. 29. &c. Judicium parium in decidendis controverſiis, litibusque Religionem concernentibus negare annititur, & *art.* 4. *Pacis An.* 1656. inter rurſus ob Religionis quædam diſſidia dimicantes Reformatos & Pontificios Concluſa, in ſuam ſententiam obtorto collo pertrahere conatur, quem integrum hic apponere e re fore judicamus; Is autem ita ſonat: *Cuilibet Cantonum Religionis & ſuprem*i

ſupremi Dominii Jura cum facultate judicandi in propriis terris intacta & intemerata remanento, reliqua ſi in controverſiam veniant, judicio Parium deciduntor. In communibus Præfecturis Libertas Religionis eſto ex placito Pacis Capellenſis (**Lands-Frieden**) *& Transactionis Anno* 1632. *aliarumque Pactionum; Ex harum præſcripto orta forte certamina determinantor, ſin dubium ingruat, an ad judicium Parium pertineat, id ab electis arbitris prius evolvitor; judicium ſubterfugientes, aut judicio ſtare abnuentes Cantones Pacis conciliatores pro viribus compellunto. Hic* eſſe ait, *procellas & litium navis naufragii ſcopulum Acatholicis, quæſtiones & caſus circa catholicorum Religionem oriundos inſtar eorum judicio Parium quoque dimetiendos ac decidendos fore & hinc utramque Religionem exæquari, utriusque libertatem prærogativis iisdem, mutua vi ac reciproca ponderari contendentibus.* Concluſionemque hanc tanquam male & perperam elicitam rejicit, Pacemque Capellenſem totius rei baſin & fundamentum, ex qua omnia certamina terminari debeant, eſſe dicit; cum autem illa nuspiam id exigat imo contrarium ſtatuat, hinc merito id ſe facere contendere vult, hisce nimirum argumentis. 1. *quia in illa pace* §. *Religio Romana* nominetur **der wahre, ungezweiffelte, Chriſtliche Glaube**, *vera, indubitata, Chriſtiana*, & §. 2. **der alte, wahre, Chriſtliche Glaube**, *antiqua, vera, Chriſtiana*, Evangelica e contra **der neue Glaube**, *nova fides*, ex quibus verbis extorquere conatur, majores noſtros Religionem Pontificiam antiquam, veram, indubitatam Chriſtianam fidem cenſuiſſe, ſed fruſtra; cum primo quam Religionem & fidem pro antiqua, vera, indubitata & Chriſtiana habeamus, non ex hac vi armorum extorta Pace, ſed ex editis libris

bris ſymbolicis judicium ferendum ſit. Vel quis ſecundo ſanæ & immotæ mentis ſibi perſuadeat, Majores noſtros de fide ſua ejusque antiquitate dubitaſſe, quam illi ex ſacra Scriptura invictis argumentis aſſeruerunt, et pro qua tot labores, tot ſudores perpeſſi ſunt, quam etiam ſuo ſanguine defenderunt? 3. Hæc verba Pacis non ſunt Lex, quæ Partibus hanc pacem concludentibus, quid de Religione ſtatuere debeant, præſcribat, nec conventio inter illos de vera Religione, aliâs ſine dubio Reformati ſacris his relictis ad Religionem Pontificiam rediiſſent. 4. Nec ad arma iverunt, ut veritatem Religionis ſuæ, quam armis male probari ac propagari perſpectum habebant, probarent, ſed aliæ ſuberant cauſæ, de quibus nonnihil *theſ.* 25. diximus. 5. Ex annalibus conſtat, hoc Pacis Inſtrumentum nec a Pacificatoribus, nec ab utraque parte formatum, nedum in chartam relatum fuiſſe, ut id factum in Pace An. 1529. inter easdem Partes concluſa, ubi §. 1. & 8. Reformata Religio das Göttliche Wort, Pontificia contra, die Meß cluet, ſed a Pontificio quodam compoſitum, et Tigurinis hic non tam ad verba et titulos, quam rem ipſam attendentibus ad ſubſcribendum propoſitum. Accedit 6. quod cum verba rebus, non res verbis ſint impoſita, juſtum ſit voluntates contrahentium potius, quam verborum conceptionem inſpicere, *l. ult. C. Quæ res pign. oblig. poſſ.* cum verborum interpretatio nusquam tantum valeat, ut ſenſu melior exſiſtat *l.* 3. *C. de liber. præter.* ne voluntas contrahentium ob verborum ſubtilitatem impediatur. *l. un. C. ut action. ab hæred. contra hæred. l.* 2. §. 1. *C. de conſtitut. pecun.* verborum quippe inanium ratio non eſt habenda. l 9. C.

qui

qui admitt. ad bon. poſſ. cum mens potior ſit voce dicentis. *l. 7. §. 2. de ſuppellect. leg.*

XXVII. Aliud argumentum antagoniſtæ in hoc conſiſtit, quod *circa Præfecturas communes, art. 2. §. 2. eos, qui tempore pacis ab antiqua Religione jam defecere, toleret quidem, nullo modo autem approbet, ut impoſterum quisquam ab antiqua Religione ad novam migrare poſſit, prout e contra expreſſe cavet, plenumque ac liberrimum Jus poſtliminii reſervet iis, qui de nova ad antiquam veram fidem reverti velint. d. art. 2. §. 2.* **Ob aber etliche derſelben, die den neuen Glauben angenommen, und wieder darvon zu ſtehen begehren, und den alten, wahren Chriſtlichen Glauben wieder annehmen wollten, daß ſie daſſelbige freyes Urlaub von männiglich ungehindert gut Fug, Macht und Gewalt haben ſollen.** Concludit ergo; *quod ſi jus ſingulare in uno denotat jus commune in contrario in altero, itemque incluſio unius excluſionem in altero, ergo utrique Religioni non eadem vis, poteſtas ac ratio.* Reſpondeat hic 1. pro nobis experientia et rei, quam ille muſteus fœderum Helveticorum interpres in controverſiam vocat, liberum ad hoc usque tempus exercitium, quæ teſtantur, non paucos Pontificia Religione relicta Reformatæ nomen dediſſe. 2. quod illa verba de Pontificiis ſolummodo dicantur, non autem etiam de Reformatis, non inde venit, quaſi non eadem vis, poteſtas ac ratio hisce competeret, quod lubenter, ſed fruſtra, Clavifex ille vellet; ſed eorum vera cauſa erat conditio communium illo tempore Provinciarum, ubi in Turgovia et Reguſcorum Valle Papiſmus fere totus extinctus, in aliis vero fluctuabat et exterminium

mini-

minitabatur, dum nempe poſt primam Pacem Ao. 1529. initam, ſecundum cujus primum articulum [in quo hæc leguntur verba: **Was unter den Kirchgenoſſen, die Meß auf oder abzuthun gemehret wird, darbey ſoll es biß auf der Kirchgenoſſen Gefallen bleiben**] Miſſa et Religio Pontificia in plerisque locis per majora fuit deturbata, hinc in ſecunda An. 1531. Pace Religionis, Pontificii ſuæ Religioni conſulentes, fidei ſuæ ſociis, licet paucioribus, liberum Religionis exercitium, una cum Reformatis, quibus exercitium per hoc nequaquam ademtum eſt, rurſus acquiſituri hæc, ut et alia omnia, quæ ad rem ſuam faciebant, Paci inſeruerunt. 3. Licet Pacem hanc concludentes Pontificii omni niſu Religionem ſuam dilatare, ac propagare in animo habuerint, nequaquam tamen fœdus cum Reformatis antea pactum rumpere et irritum reddere voluerunt, quod ſine dubio factum fuiſſet, ſi tam dura et quæ Reformati nunquam concedere potuiſſent, uti hæc ſunt, petiiſſent; et ſi illis ab his conceſſa fuiſſent, cum tamen non ſint, ſine dubio Pax hæc brevi ævi fuiſſet, et hæc male pacta ſtatim poſtea aut amice aut alio medio rurſus abolita fuiſſent; in hoc ergo articulo Pontificiis ſolummodo rurſus conceditur Religionis exercitium, quod ut ſupra dictum, iis per majora ademtum fuit; nulli vero eripitur libertas Religione Pontificia relicta ad Reformatos transeundi: **Ob auch dieſelben** (Pontificii) **die ſieben Sacrament wieder aufrichten und halten wollen, daß ſie das auch thun ſollen und mögen, und daſſelbige als wohl halten als** NB. **der ander Theil die** Prædicanten; his nunc verbis mirum rurſus ſenſum affingere annititur Antagoniſta p. 31.

dum

dum ſcribit, *ſermonem hic eſſe duntaxat de Præconio ante ſuſceptum bellum ſubſecutamque Pacem introducto, neutiquam vero de Præconio poſt conſtitutam Pacem noviter erigendo, neque hoc loco Jus Præconii noviter erigendi concedi, ſed limitari potius & in gratiam Catholicorum reſtringi*; ſed rurſus vano et nullo ſucceſſu; Nam primum Pontificii hic ſuis hoc Jus expreſſe vindicarunt, quia putabant, illud a Reformatis iis denegatum eſſe; Reformati e contra hoc Jus jam tum habuerunt, quotidieque illud exercuerunt, hinc nullam ob cauſſam illud ſibi aſſerere neceſſe habuerunt: deinde ſine dubio in ſecunda hac transactione articulus transactionis primæ, in quo Reformatis Jus illud permittitur, fuiſſet expreſſe expunctus, cum alias Pontificii in hac Pace pro lubitu mutarint, quæcunque in rem eorum fore putabant; poſtremo ſi Pax hæc ſolummodo annos duos vel tres valére debuiſſet, cur non iterum expreſſe anni hi definirentur; Hinc facile, (cum et multis exemplis probari poſſet, quod in triginta vel pluribus locis exercitium Reformatæ Religionis, etiam multis poſt Pacem Capellanam annis, in Præfecturis communibus ſtabilitum ſit,) rurſus aſſertionem adverſarii falſam eſſe luce clarius eſt, conſequenterque ei verba ſua leviter immutata potiori occinere poſſemus Jure, et dicere, *unam Religionem parem eſſe alteri, utriusque jura eadem decempæda* dimetiri, *prærogativisque iisdem exornari.* Nec ſanior eſt ejus ex hisce præmiſſis facta Concluſio, dum ſcilicet dicit *Pontificios jure merito, Jura Catholica Judicio Parium vel electorum prius arbitrorum ſubjuganda* [ſubmittenda dicere volebat] *eſſe negare*; inanis quoque hujus concluſionis probatio, *quia illorum Religio ſit unice Vera, indubitata*

ætate

ætate ſive tempore prior, & quieta, antiqua, pacifica nec interrupta poſſeſſione firma ſemper & in concuſſa perſtiterit, in quem finem citat Pacis illius Art. 1. et 2. verba; ſed ad probationem hanc arietes admoveat majores neceſſe eſt, cum hæc partim falſa, partim ad rem parum facientia; Nam quid de illorum Religione vera, ſi Chriſto placet, ſentiendum ſit ex Theologicis ſcriptis patet; equidem vocatur *vera* et *antiqua*; ſed quid tum? nomen habet, non rem ipſam; denique nunquam interrupta poſſeſſione firmam ſemper et inconcuſſam perſtitiſſe, negat Hiſtoria.

XXVIII. Ad ſententiam ſuam utrinque ſtabiliendam Caſum ponit ſequentem: *Si libertas Religionis Reformatorum in Præfecturis communibus a Catholicis obtorto collo in jus rapiatur?* inquirit, *an tunc Reformati in Jus vocati judicio ſtarent, nec ne?* Sententiæ ejus ſumma hæc eſt; *Quoties emergente Judicio Parium, aut Arbitrorum in contrarias partes illi discederent, toties Jura ſuprematus, quibus quoque Jus Sacrorum intime inſit, ad majorem condominorum numerum revolvi, & ab his litem tunc componi, quum igitur hoc nomine Pontificia Religio in præfecturis communibus Religio dominans ſit, idcirco in controverſiis circa Reformatam Religionem oriundis, ſi Judicio Parium in æquales votorum partes diſtracto nihil decidatur, Pontificios prævalere debere* Sed Reſponſio in promptu eſt, dum ille ipſe ſibi obloquitur p. 46. ſcribens; *Ea eſt conditio in Syſtemate fœderatorum* [cujusmodi Helvetiam eſſe ipſe agnoſcit] *ut ſi negotia tractentur, quæ communem felicitatem tangunt* [quæ inter merito et Religionis negotia numeramus] *Pars major non prævaleat minori, neque plura ſuffragia*

gia præponderent, niſi id ipſum & in quantum in fœdere expreſſum fuerit. Nunc autem ex Pace hac Religioſa clarum eſt, eam eſſe reciprocam, [ut ex ſuperioribus patet], quapropter et Pontificia Religio non dominans, ſed ſocia eſt, ita ut Reformata iisdem cum illa juribus fruatur; imo Religionem Reformatam in Turgovia dominantem potiori jure dixeris, quum poſt Pacem An. 1529. initam longe major numerus Communitatum eam recepérit, et biennio demum poſt Pontificia quaſi poſtliminio priſtinam exercendi libertatem recuperarit. Quid autem in caſu propoſito, ubi paria ſunt ſuffragia, obtineat, ſatis certum eſt, nempe nihil actum eſſe, et rem manere in ſtatu, in quo fuit; in quo tamdiu manet donec mutatio accedat; cum autem major tantum pars mutationem ſtatus prioris facere poſſit, ut ex ſupra dictis patet, hinc ſequitur, ſi pares ſint ſententiæ, nihil agi, ſed priorem rei ſtatum manere, cum nulla adſit deciſio et neſciatur quænam ſententia obtinere debeat, dum unaquæque pars æquale jus habeat, et nemo ſuperſit; qui ſuo calculo majora ſuffragia efficere queat, v. Illuſtr. D. Coccej. *Jurispr. publ. C.* 8. §. 11. Accedit et ea ratio, quia ad mutationem non ſatis eſt momenti, et par utrinque pondus æquilibrio velut rem ſuſpendit, vid. Grot. de *J. B. & P. l.* 2. *c.* 5. §. 18. *Pufend. de J. N. & G. l. VII. c.* 2. §. 17. Quid vero in illo caſu Reformati agere debeant, meum non eſt definire; hoc tamen aſſerere audeo, eos nequaquam conſilio ejus uſuros, cum longe aliam viam oſtendant Conventiones et Pacta inter illos facta, ut et præcipue Pax Religioſa ipſa, ut ſupra viſum, quam tamen *non in vim Pacti*, ſed *Legis fundamentalis*

talis valere dicit, cum tamen ex ipſa æquus Lector facile videre poſſit, in illa contineri ſolummodo conventionem et Pactum quid una Pars alterius Partis religionis ſociis in communibus Præfecturis concedere velit, vel nolit, ita ut nec una, nec altera pars ſine conſenſu alterius in illa ne minimum quidem mutare valeat, nec una præ altera privilegiis et prærogativis ullis gaudeat, cum Transigentes nullam in alios poteſtatem habeant, et hinc et in explicatione et interpretatione ejusdem pacis unica et vera menſura eſt Intentio, et ſententia partium Transigentium cum a contractibus, niſi Partis utriusque conſenſu recedi non poteſt *l.* 5. *C. de Obl. & Act.* v. *Auth.* die Grundveſt. *P.* 3. *c.* 8.

XXIX. Ne autem fœderum Helveticorum magnus tantum videatur interpres, vatem etiam agit, dum addit, *in excidium Reip. discordiam hanc ſive Diverſitatem Religionis erupturam eſſe, nam ex quo Religione diſſidere cœperint, rimas egiſſe concordiam, qua prius valebant.* En tibi Lector, inſignem, qua hujus Clavis Auctor pollet, Hiſtoriarum Helveticarum notitiam. Quaſi non Tigurinorum cum cœteris Cantonibus, Bernenſium cum Valeſianis et Friburgenſibus, aliorumque tunc temporis fidei ſociorum cum aliis geſta bella manifeſte contrarium et Helvetios inteſtinis bellis multo crebrius implicitos fuiſſe, jam tum, cum uni adhuc parerent Pontifici Romano omnes, probet. Ipſa Helvetia nunquam pacatior et tranquillior, quam ab ipſo illo tempore, quo Religionis divortium fuit introductum, erroris convincit Clavigerum; ante illud enim, ut unda undam ſic bellum truſit bel-

lum; ab illa ætate certe ad hunc usque diem nulli orbis Christiani parti clementissimus Deus tam longam pacem et tranquillitatem concessit, quam optamus, ut in posterum quoque quam gratiosissime concedatur! nec semper Religionis diversitas in excidium Reip. vergit, ut optime dicit le Conseiller d'Etat *l.* 1. *c.* 17. *On a veu plusieurs Royaumes & Principautes se conserver en repos avec l'exercice de deux Religions differentes; mais il n'en a point esté veu, qu'ils n'ayent esté ruinez par les cours & durée des guerres Civiles*; vide et Reinking *de R. S. & E. l.* 3. *cl.* 1. *c.* 1. *n.* 29. Carpz. *de Leg. Reg. Germ. c.* 3. *sect.* 5. et multos alios citatos a Mylero *in addit. ad Rumel. P.* 3. *Disc.* 2. *corol.* 1. Fateor equidem ex Religionis diversitate nonnunquam quidem disidia oboriri posse, sed probi nostri Majores quam sapientissime iis obviam iverunt Pactis, Recessibus & Conventionibus, præcipue autem etiam in Pacis illius Nationalis Religionis Tabulis, quæ si rectæ interpretationi detur locus, si non a malevolis coutraque Pacificationem hanc manifeste pugnantibus turbatum Æolis Sophisticis artibus intorquerentur, res Helvetiæ certe melius ac pacatius sese haberent. Ad ultima ejus verba: *Utrum licite valideque & ea NB. Helvetiæ Pax Religiosa fuerit concluſa, examinare brevitas non patitur, laudem totam, quam utraque meretur, exhauseris, si dixeris, fuisse illam & hodie esse malum necessarium.* Ad hæc inquam verba, non alia hic repono, quam ultima quoque verba Pacis illius Religionis; Dieweil wir beyde Partheyen, uns umb dieser vorgeschriebnen Artickuln vereint, die zwischen uns abgeredt, beschlossen, und von beyden Theilen mit guten Treuen zu halten angenommen:

So

So ſoll nun hiermit alle Vehd, Feindſchafft, Zweytracht, Neyd, Haß und Unwill, ſo ſich durch Wort und Werck und vor dieſem Krieg erhebt und begeben, zwiſchen uns zu beyden Theilen hin, tod und abſeyn, einander in böſer und arger Meynung nicht mehr fürziehen noch gedenken, ſonder aller Dingen verziegen ſeyn, und hinfüro, ob Gott will, in ewigen Zeiten einander für gute Freunde und getreue liebe Eydgenoſſen halten, und einander mit feilen Kauff, und ſonſt in all andere Weg, als getreue liebe Eydgenoſſen ſicher und ungevecht durch einander handlen und wandeln, nach jedes Gelegenheit und Nothdurfft. Quæ quomodo cum cavillationibus Retiarii illius conveniant B. L. dijudicandum relinquimus, hicque pedem figimus, & plura de hoc themate cupientem ad *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Helvetiæ* P. III. ſæpius laudati D. Hottingeri remittimus. Deus interim infinita ſua gratia, qua me ab ineunte ætate proſecutus eſt, ſtudia & conatus meos deinceps etiam proſequi pergat! Ei ſit laus, honor & gloria in ſempiterna ſecula!